

INSON RUHIY HOLATIGA OID TERMINLARNING INGLIZCHA– O‘ZBEKCHA, O‘ZBEKCHA–INGLIZCHA LUG‘ATINI YARATISH TAMOYILLARI

Mirzaeva Irodaxon Xamdamovna

*Department of Department of Pedagogy and Languages Andijan
Branch of Turon University*

Мирзаева Иродахон Хамдамовна

*Кафедра педагогики и языков Андижанский филиал Туронского
университета*

Mirzayeva Irodaxon Xamdamovna

Turonuniversiteti Andijon filiali Pedagogik va tillar kafedrası

irodaxonmirzayeva89@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-7435-8026>

Annotatsiya. *Maqolada inson ruhiy holatiga oid terminlarning inglizcha–o‘zbekcha va o‘zbekcha–inglizcha lug‘atini yaratish masalalari ko‘rib chiqilgan. Ruhiy holatni ifodalovchi terminlarning lingvistik va psixologik xususiyatlari, tarjima jarayonida uchraydigan muammolar hamda terminologik muqobilik, kontekstual yondashuv va madaniy moslashuv tamoyillari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ikki tilli psixologik lug‘atlarni tuzishda ilmiy aniqlik va izchillikni ta’minlashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *inson ruhiy holati, psixologik terminlar, ikki tilli lug‘at, terminologiya, tarjima tamoyillari*

Abstract *This article discusses the principles of compiling an English–Uzbek and Uzbek–English dictionary of terms related to human mental states based on the IMRAD structure. The linguistic and psychological features of mental state terms, translation challenges, and key principles such as terminological equivalence, contextual approach, and cultural adaptation are analyzed. The results contribute to improving accuracy and consistency in bilingual psychological lexicography.*

Keywords: *human mental state, psychological terms, bilingual dictionary, terminology, translation principles.*

Hozirgi davrda psixologiya fanining jadal rivojlanishi va xalqaro ilmiy aloqalarning kengayishi terminologiya masalasiga alohida e’tibor qaratishni talab etmoqda. Inson ruhiy holatiga oid terminlar psixologiya, pedagogika, tibbiyot, sotsiologiya kabi ko‘plab fanlar kesishmasida qo‘llaniladi. Ushbu terminlarning turli tillarda bir xil mazmunda ifodalanishi ilmiy axborot almashinuvida muhim ahamiyatga ega.

O‘zbek tilida psixologik terminologiya shakllanish jarayoni davom etmoqda. Ayrim terminlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilingan bo‘lsa, boshqalari izohli yoki

moslashtirilgan shaklda qo'llaniladi. Ingliz tilida keng tarqalgan stress, anxiety, depression, motivation, emotion kabi terminlarning o'zbekcha muqobillari ba'zan turli manbalarda turlicha beriladi. Bu holat yagona terminologik tizim yaratish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi inson ruhiy holatiga oid terminlarning inglizcha–o'zbekcha va o'zbekcha–inglizcha lug'atini yaratish tamoyillarini ilmiy asosda yoritishdan iborat. Tadqiqot vazifalariga terminlarning xususiyatlarini aniqlash, tarjima muammolarini tahlil qilish va samarali leksikografik yondashuvlarni belgilash kiradi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, psixologiya va tilshunoslik sohasiga oid ilmiy adabiyotlar chuqur o'rganildi. Inson ruhiy holatini ifodalovchi terminlar turli manbalardan tanlab olinib, ularning mazmuni va qo'llanish doirasi tahlil qilindi. Qiyosiy-tarjima metodi orqali inglizcha terminlarning o'zbek tilidagi muqobillari solishtirildi. Masalan, emotion, feeling va mood terminlarining o'zbek tilida "his-tuyg'u", "kechinma", "kayfiyat" kabi shakllarda ifodalanishi kontekst asosida o'rganildi. Terminologik tahlil metodi terminlarning ilmiy aniqligini baholash imkonini berdi.

Shuningdek, leksikografik yondashuv asosida ikki tilli lug'at tuzish tajribasi o'rganildi. Amaldagi izohli va terminologik lug'atlar tahlil qilinib, ularning afzallik va kamchiliklari aniqlandi. Tadqiqotda sifat tahliliga asoslangan usul yetakchi bo'ldi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, inson ruhiy holatiga oid terminlar lug'atini yaratishda bir qator muhim tamoyillarga amal qilish zarurligi aniqlandi.

Birinchidan, ilmiy aniqlik tamoyili asosiy o'rinni egallaydi. Har bir termin psixologiya fanida qabul qilingan ta'rif asosida berilishi lozim. Masalan, depression terminini oddiy "tushkunlik" sifatida emas, balki ruhiy buzilish holati sifatida izohlash muhimdir.

Ikkinchidan, terminologik muqobillik tamoyili muhim hisoblanadi. Agar to'liq muqobil mavjud bo'lmasa, izohli tarjima berilishi kerak. Burnout terminining o'zbek tilida izoh orqali berilishi bunga misol bo'la oladi.

Uchinchidan, ikki yo'nalishlilik tamoyili lug'atning har ikkala qismi – inglizcha–o'zbekcha va o'zbekcha–inglizcha – bir xil sifat va izchillikda tuzilishini talab etadi. Bu foydalanuvchi uchun qulaylik yaratadi.

Shuningdek, terminlarning kontekstga bog'liqligi va madaniy moslashuvi ham muhim omil sifatida belgilandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inson ruhiy holatiga oid terminlar tarjimasi oddiy leksik birliklar tarjimasidan tubdan farq qiladi. Ular chuqur ilmiy, madaniy va psixologik mazmunga ega bo'lib, noto'g'ri tarjima qilingan taqdirda ilmiy xatolarga olib kelishi mumkin.

Ingliz tilida keng qo'llaniladigan terminlarning ayrimlari o'zbek mentalitetiga moslashtirilgan holda berilishi lozim. Shu nuqtayi nazardan, lug'at tuzishda faqat lingvist emas, balki psixolog mutaxassis ishtiroki ham zarur. Bu yondashuv terminlarning mazmunini to'liq va aniq ifodalash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, inson ruhiy holatiga oid terminlarning inglizcha–o'zbekcha, o'zbekcha–inglizcha lug'atini yaratish dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi. ushbu tadqiqot terminologik aniqlik, izchillik va madaniy moslashuv tamoyillarining muhimligini ko'rsatdi. Tadqiqot natijalari psixologiya, tarjima va tilshunoslik sohalarida samarali qo'llanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova, V.M. Psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. G'oziyev, E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Yo'ldoshev, B., Xudoyberganova, D. Tilshunoslik va terminologiya asoslari. – Toshkent, 2020.
4. Madvaliyev, A. (tahr.). O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent, 2006.
5. Crystal, D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. – Oxford, 2008.
6. American Psychiatric Association. DSM-5. – Washington DC, 2013.
7. Oxford University Press. Oxford Dictionary of Psychology. – Oxford, 2015.
8. Newmark, P. A Textbook of Translation. – London, 1988.